

תגובות

על שימוש במדיח כלים בשבת

ל'אמונת עתיך' התוודעתי רק בשנה האחרונה ואני נהנה מאוד ומפיק תועלת מרובה מהקובץ. על כך תזכו לברכת שמים. ברצוני להעיר על הנאמר בגיליון 100 בעמ' 17 (תשובה 3) בדבר השימוש במדיח כלים. הרב רוזן שליט"א לא דן בבעיית בישול המים מחמת סגירת הדלת. יש בעיה כזו, שכן אם תישאר הדלת פתוחה ייצאו חלק ממי המדיח בטרם בישולם, וסגירת הדלת מונעת זאת, והרי זה איסור 'גרמא' בדרך של 'מצמצם' (עי' אורחות שבת ח"ג עמ' רלז). ואולי הדבר אסור גם כן מגזירת חז"ל של 'אחד מביא את המים ואחד מביא את האש'. ואמנם ניתן לחלק ולומר שבזמן סגירת הדלת, המים טרם נכנסו למכונה, אך עדיין יש בעיה עם הדטרנגט (סבון), שלפי הוראת הרב רוזן הוא מושם במכונה מערב שבת, מחמת הרכיבים הלא מבושלים שבו. סגירת הדלת בשבת גורמת לבישול סבון זה על ידי המים החמים. כמו כן הסברה נותנת שגזירת כלים המשמיעים קול 'שיאמרו ריחים של פלוני טוחנות בשבת' (סי' רנב סעי' ה ברמ"א), וודאי שייכת בנדון דידן. שהרי להפעלת המכונה צריך להקדים כמה פעולות בערב שבת, כפי שכותב הרב רוזן, ולא כולם מודעים לכך.

בכבוד רב ובברכה
אפרים רובינשטיין
ישיבת כרם ביבנה

על מנוע של רכב שהתחמם

בתשובה 22 (אמונת עתיך 100, עמ' 31-32), הטיל הרב אריאל בראלי חובת תיקון על שואל מכונית, במקרה שבו הרכב השאול התחמם עשרים דקות לאחר הפעלתו. אמנם כאשר השואל הבחין שמנוע הרכב רותח, עצר את הרכב. אלא שמחמת החימום הגבוה של המנוע לפני העצירה, כבר אירעו לו נזקים המצריכים תיקון. סיבת התחממות הרכב הייתה משאבת מים מקולקלת. הרב בראלי נימק את הטלת האחריות לתיקון על השואל בכך שהיה עליו להבחין שהרכב מתחמם, בשעון החום שבלוח שעונים. אם לא הבחין בכך - כל הנזק מוטל עליו, פרט להחלפת משאבת המים, שמוטלת על המשאיל (משום 'מתה מחמת מלאכה').

לענ"ד, במקרה כזה כל הנזק מוטל על המשאיל, ולו בגלל הכלל הפשוט: 'המוציא מחבירו עליו הראיה', ואסביר דברי:

לפי הבנתי הדלה (וכן אישר מנהל מוסך מוסמך), משאבת מים אינה מתקלקלת לאחר נסיעה של עשרים דקות ברכב, ולכן מסתבר שהמשאיל השאיל רכב בלתי תקין. אם כן השואל טוען או שטענינו לו: 'מדוע השאלת לי רכב לא תקין, הרי אתה היית צריך להבחין בתקלה. בכך שהשאלת לי את הרכב, ניסית בעצם להטיל עלי את תיקון המנוע

של רכבך המקולקל! אם היה מדובר במקרה שהרכב התקלקל אחר כמה ימי שאלה - הייתה תשובת הרב בראלי מובנת. אבל רכב שהתקלקל אחרי עשרים דקות נסיעה? קשה להבין את הטלת תיקונו על השואל. אף הטלת האחריות על השואל בגלל שהוא לא שם לבו ללוח השעונים, לא ברור לי שהיא עילה לחיוב. אם הייתה נדלקת נורת אזהרה בלוח שעונים - קשה שלא להבחין בה, אבל רוב הנהגים אינם בודקים את לוח השעונים כל כמה דקות, ונהג השואל רכב סומך על בעליו (המשאיל), יותר מעל לוח השעונים! לפי סברת הרב בראלי לחיוב השואל (בתור 'אדם המזיק'), גם חברת השכרה הייתה מחייבת את השוכר על נזק לרכבה, על אף שהשכירה לו רכב בלתי תקין! (ולפי ידיעתי היא אינה מחייבת על נזקים מסוג זה).

ה'שולחן ערוך' (חו"מ סי' רלב סעי' כא) פסק לגבי מקח טעות:

ואם היה המוכר יודע בממכרו שהיה בו מום, חייב בהוצאות שהוציא הלוך להוליך אותו למקום פלוני. ואם לא היה יודע שהיה בו מום, פטור מהוצאות ההולכה, ואינו חייב אלא בהוצאת החזרה.

וכן כתב 'פתחי החושן' (פקדון ושאלה פ"ט סכ"ב):

השואל כלי והוברר שהיה מקולקל ומחמת כן הוזק רכושו של שואל י"א שדינו כגרמא ואין המשאיל חייב בנזקי השואל.

אם כן במקח טעות, האחריות מוטלת כולה על המוכר, ולעתים עליו לשלם אף הוצאות נוספות. וכן כאן, לפי הבנתי האחריות לתיקון הרכב מוטלת על המשאיל, שהשאיל כלי רכב מקולקל.

יעקב אפשטיין

תגובה לתגובה

המשאיל לא ידע על כך שישנה בעיה ברכב (ואף השואל מאמין לו שאין בעיה), וממילא לא שייכת הטענה שמעלה הרב אפשטיין - 'מדוע השאלת לי רכב לא תקין, הרי אתה היית צריך להבחין בתקלה, בזה שהשאלת לי את הרכב אתה בעצם מנסה להפיל עלי את התיקון של המנוע!'. וכי יעלה על הדעת שהמשאיל רכב לחברו ועושה לו טובה בכך, צריך לעשות בדיקת תקינות לרכב בטרם הוא משאיל אותו? לענ"ד משאיל יכול לתת רכב בלב שקט אם הוא השתמש בו לאחרונה ולא התגלו בעיות בשימוש בו.

הרב אפשטיין טוען שהתעלמות הנהג מנורת האזהרה אשר הופיעה בלוח השעונים אינה סיבה לחיוב. הטעם לכך: 'רוב הנהגים אינם בודקים את לוח השעונים כל כמה דקות'. לעניות דעתי, שואל רכב מחויב לבדוק היטב את המצוין בלוח השעונים, יותר מהמקובל אצל שאר נהגים. על שומר שכר כתב 'שולחן ערוך' (חו"מ סי' שג סעי' יא), שהוא מחויב להעביר את העדר מעל הנהר בזירות יתרה, יותר מהמקובל אצל הרועים, משום שהוא מחויב לשמירה מעולה. ו'נתיבות המשפט' (סי' רצא ס"ק ל) ביאר את מידת השמירה המוטלת על השומרים השונים. שומר חנם אינו צריך לנקוט פעולות מעשיות של שמירה. יותר ממנו צריך לעשות שומר שכר, עליו לשמור על החפץ מפני גנבה באופן פעיל. יותר מכך צריך לעשות השואל, עליו לשמור על החפץ מפני אונסים אשר אפשר

להינצל מהם (על פי זה נימק מדוע שואל שמסר לשומר שכר - חייב). למדנו ששואל חייב לשמור על החפץ ככל שביכולתו, כדי להימנע מנזק. ממילא במקרה המדובר, מוטל על הנהג לטרוח ולהביט בלוח השעונים, ולא לסמוך על שום דבר אחר, ואם לא עשה כן - חייב.¹

אריאל בראלי

בעניין קלפי והימורים

תשובת 'מכון משפטי ארץ' (אמונת עתיך 100, עמ' 27-28), בעניין קלפי והימורים, כללה תשובות לכמה שאלות: (1) האם מותר להמר במשחק 'פוקר'. (2) האם מותר להשתמש בכסף שמרוויחים ממשחק זה, שאין אפשרות להשיבו למי שנלקח הימנו. (3) האם מותר לעבוד במקום כזה בתור מערבב הקלפים, וליטול על כך שכר.

התשובות היו: (1) לפי השו"ע אסור להמר מצד גזל דרבנן, ולפי הרמ"א אסור, אלא אם כן יש לו פרנסה עיקרית אחרת. (2) מותר להשתמש בכסף שהרוויח, אולם אם הוא רוצה לצאת ידי שמים, מן הראוי להשיבו. (3) אסור לעבוד במקום כזה משום 'שותף לדבר עברה'. והאריכו בגנאי ההימורים וההשתתפות בהם.

א. התשובה לשאלה 1 אינה מדויקת. אם הכסף שמהמרים עליו מונח על השולחן שעליו נעשה ההימור, או הפקידו את הממון שמהמרים עליו בידי מנהל המקום וכדומה, אין זו אסמכתא, והביאו זאת האחרונים במקום שצוין בתשובת 'מכון משפטי ארץ'.

ב. איך יכול לצאת ידי שמים אם אינו יודע ממי גזל? וצריכים לתת לו דרך תשובה, שיעשה בכספים אלו צורכי רבים או ייתנם לצדקה.

ג. המערב קלפים או עובד במקום הימורים בעבודה אחרת, מקבל משכורת על פעולותיו. לא נראה שהוא מרוויח מרווחיו של פלוני או אלמוני, ואם כך במה הוא שותף לדבר עברה? סביר מאוד שעל עבודה כזו יש הרבה קופצים, ועל כן אין בכך 'מכשיל' ולא 'לפני עיוור'. הוא בסך הכול רוצה להתפרנס, ואינו מסייע כלל.

ד. יש בעיות אחרות בעבודה בתור מערבב קלפים. מכיוון שזהו מקור פרנסתו, עלול מערבב הקלפים להימשך ולהמר בעצמו, או ח"ו עלול הוא להטות את ההכרעה למי מהמהמרים, וכך יעבור על גזל. על כן הוא כהולך על מדרון חלק, וכדי שלא ייפול לתהומות ההימורים - כפי שהוסבר בתשובה - מן הראוי שימצא פרנסה אחרת.

יעקב אפשטיין

1. בתשובה הובאה הפנייה לפסק הרב אשר ויס אשר פטר במקרה דומה מהטעם שלא ברור שדלקה הנורה (במקרה שלנו התברר שהנורה הייתה תקינה) ולא הזכיר שם את הטעם של הרב אפשטיין שאין צורך להסתכל בלוח השעונים ואפשר לסמוך על המשאיל.

בעניין בישול אחרי צלייה, בכבד ששהה ג' ימים במצב קפוא

בתשובה 1 (אמונת עתיך 100, עמ' 15) מאת 'כושרות', נכתב שלכתחילה יש להחמיר ולא לבשל כבד אחרי צלייה, מפני שיש מחלוקת בין האחרונים, האם גם בבשר קפוא נאמרה חומרת הגאונים. אולם בתשובה לא נלקח בחשבון כלל שלכבד יש הלכות שונות בהלכות מליחה. אחרונים רבים כתבו שבכבד אין כלל דין 'בשר ששהה ג' ימים'. ה'ערוך השולחן' (יו"ד סי' סט סעי' ע) כתב:

לפ"ז גם כבד שעבר עליו ג' ימים ג"כ אין לבשלו אחר צלייתו אך י"ל דכבד כיון שהוא כולו דם רק התורה התירתו ע"י צלייתו שוב אין חילוק בין עבר עליו ג' ימים או לא עבר עליו וכן נראה עיקר שהרי לא הוזכר בשום פוסק לחלק בכבד בזה. וב'פלותי' (סי' עג ס"ק ה) נכתב:

כבד ששהה ג' ימים בלי מליחה, נראה דאין להחמיר אחר צלייתו, דבלא"ה דין בשר ששהה ג' ימים הוא רק חומרת הגאונים. ועוד כתב 'חכמת אדם' (כלל לד ס"ק יג):

כבד ששהה שלושה ימים בלא מליחה וצלאו אין להחמיר [שלא לבשלו] אחר צלייתו דדין דבשר ששהה שלושה ימים הוא רק חומרת הגאונים (כרתי ופלותי) ובמנחת יעקב כלל ד' כתב בשם הצמח צדק דאסור. ואף שיש חולקים בדבר, כתב הרמ"א (סי' סט סעי' יג) בדין חומרת הגאונים, שספקו לקולא. וש"ך כתב:

באמת אין להחמיר בדינים אלו כיון שלא מצינו חומרא דבשר ששהה ג' ימים בלא מליחה בש"ס וגם הריב"ש סי' פ"ז שדא בה נרגא. לכן לא נראה שיש לצרף ב' חומרות: גם לומר שהקפאה אינה עוצרת את תהליך התייבשות הדם, וגם לומר שבכבד נאמרה חומרת הגאונים. בברכת התורה,

דניאל לונצר

בעניין שימוש בכיריים קרמיות

ראיתי את המאמר היסודי של הרב יצחק דביר (אמונת עתיך 100, עמ' 158-165) בעניין כיריים קרמיות והפתרונות של 'בדיעבד', ו'שעת הדחק'. חבל שלא הודגש תחילה הפתרון של 'לכתחילה' - שני כיריים נפרדות, אשר יכול למנוע הרבה שאלות הלכתיות. יש לקחת בחשבון כמה נתונים:

1. כיריים קרמיות הרבה יותר יקרות מכיריים רגילות.
2. כיריים אלו מצריכות בדרך כלל התקנת חשמל של שלוש פזות - דבר הדורש השקעה כספית.

על פי רוב קונים כיריים מסוג זה כאשר משפצים את המטבח, ומשקיעים כסף רב בקרמיקה, בארונות וכו'. אם כן למה יגרע חלק ההלכה, אם על ידי תוספת השקעת ממון קטנה יחסית, זוכים למטבח כשר לכתחילה. גם אם אין מקום במטבח (בדרך כלל ברוב המטבחים שמתקינים בהם כיריים אלו, יש מספיק מקום לכיריים נוספים...), יש היום

כיריים קרמיות קטנות עם מבער אחד בלבד, שאינו תופס מקום. ברוב הבתים, עיקר הבישול הוא בשרי, וכיריים קטנות מספיקות עבור בישול חלבי, הנעשה ברוב הבתים רק לעתים.

וראה לשונו של הגר"מ שטרנבוך שליט"א, (תשובות והנהגות' ח"ב, סי' שפז) וכן בספר 'בדי השולחן' (סי' צב סק' קפג).
בברכה שנזכה שלא להיכשל באיסורים.

משה ויא

תגובה לתגובה

א. עיקר המאמר הסתמך על כך שהמשטחים עוברים ליבון לכתחילה, או שאינם בולעים כלל. נהגו ישראל להסתמך על כך לכתחילה, בכיריים בעלות חצובות ובשאר כלים.
ב. גם לגבי המשטחים שסביב הכיריים, הבאנו שאפשר להסתמך על הפוסקים הסוברים שלכולי עלמא, זכוכית אינה בולעת בבשר וחלב. אמת שצרפנו לכך את דין 'אינו בן יומו' ודין שימוש בשני כלים הנוגעים זה בזה, אך עניינים אלו הובאו כסניף להקל, ואף הארכנו בכך שבכהאי גוונא יש לראות בכך היתר לכתחילה לגמרי.
ג. ניתן להחמיר ולהדר כאשר משקיעים בעיצוב מטבח, אך יש להיזהר שלא להוסיף חומרות שאינן נצרכות (ועיין שו"ת 'אורח משפט', עמ' קכו, שכתב שאף יש בכך איסור תורה של 'ושמרתם את משמרת', ולא משמרת למשמרת').
יש בידינו סיפור ממו"ר הרה"ג אליקים לבנון, שפנה לרב הראשי הרה"ג אברהם שפירא זצ"ל ושאלו על הפרדה בכיריים של גז בין בשר לחלב. ענה לו הרה"ג שפירא זצ"ל שפסיקה כזו היא 'עצבנות במצוות', ואינה בכלל מה שנדרש ממנו על פי התורה.
זאת ועוד, כאשר מורים הוראה לציבור, וודאי יש למצוא את עיקר הדין, ולא להחמיר עליהם יותר מכדי הצורך (עיין רש"י, ביצה ב' ע"ב 'כח דהיתרא עדיף'). יש להדגיש שעלותה של התקנת כיריים נוספות היא אלפי שקלים נוספים, ואף שאדם משקיע בעיצוב ביתו, אין זה מעניינם של פוסקי ההלכה כמה ישקיע בחומרות. כלל נקוט בידינו, שהתורה חסה על ממונם של ישראל, וודאי מצווה עלינו לברר האמת לאשורה, ולחסוך בהוצאותיהם במקום הצורך. (אפשר להמליץ לקוראים למסור את הכסף שחסכו על ידי קריאת מאמר זה לצדקה).

יצחק דביר

